

Journal of
Buddhist Innovation Review

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

รูปแบบความร่วมมือวิถีพุทธของชุมชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววัดป่าใน จังหวัดอุบลราชธานี

Buddhist Cooperation Model of Community for Promoting Tourism at Forest Temple in Ubon Ratchathani Province

Research Articles

บทความวิจัย

พระสุตสาคร ญาณวีโร (จันทาทิพย์)

Phra sudsakhorn yanavelo (chanthathip)

พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Ph.D. Student Department of Buddhist Studies Gradual School

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail juntatipsudsakorn@gmail.com

Article history:

Received: Aug 14, 2023 / Accepted: Aug 16, 2023

Revised: Aug 25, 2023 / Available Online: Aug 26, 2023

บทคัดย่อ

ดุษฎีนิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความร่วมมือวิถีพุทธของชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยววัดป่า 2) วิเคราะห์แนวทางสร้างความร่วมมือวิถีพุทธของชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยววัดป่า 3) เสนอรูปแบบความร่วมมือวิถีพุทธของชุมชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววัดป่าในจังหวัดอุบลราชธานี โดยเป็นการวิจัยแบบผสมผสานทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพร่วมกันในการวิจัย ผลการศึกษาพบว่า

1) รูปแบบความร่วมมือวิถีพุทธนั้นใช้หลักการบริหารชุมชนด้วยหลักอปริหานิยธรรม 7 ประการ มาใช้เป็นเครื่องมือในการดำเนินการส่งเสริมการท่องเที่ยววัดป่าด้วยการสร้างสิ่งดึงดูดการท่องเที่ยวตามกรอบแห่งหลักสัปปายะ 7 มาใช้ในการจัดการด้วยมีความสอดคล้องตามแนวคิดทฤษฎี 5A เป็นสำคัญ รวมทั้งการมีข้อมูลของพฤติกรรมนักท่องเที่ยวที่มีต่อศักยภาพวัดป่าที่ทำให้เห็นว่าวัดป่านั้นมีศักยภาพสำคัญคือด้านอากาศที่ดี สภาพแวดล้อมที่ดี (อตุสัปปายะ) มีที่พักอาศัย (อาวาสสัปปายะ) ที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($=3.68$, $S.D.=0.40$) ส่วนศักยภาพที่ควรพัฒนาและปรับปรุงส่งเสริมให้ดีขึ้นต่อไปคือ ด้านการเดินทาง (โคจรสัปปายะ) ที่ยังมีค่าเฉลี่ยที่เป็นลำดับสุดท้ายในการประเมิน ($=3.65$, $S.D.=0.37$)

2) ส่วนระดับความร่วมมือวิถีพุทธของชุมชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววัดป่าในจังหวัดอุบลราชธานี (อปริหานิยธรรม 7) พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($=3.20$, $S.D.=0.05$) ส่วนค่าเฉลี่ยรายด้านพบว่า มากที่สุดคือด้านความร่วมมือประชุมกับวัดป่ามากที่สุด ($=3.48$, $S.D.=0.13$) และลำดับสุดท้ายคือด้านการปฏิบัติให้

ความแปรผันซึ่งกันและกัน ($= 2.77, S.D.=0.07$) เมื่อนำข้อมูลทั้งสองส่วนมาวิเคราะห์โดยอาศัยเทคนิค SWOT Analysis ก็สามารถกำหนดนโยบายในการแก้ไขจุดอ่อนในแต่ละวัดได้เป็นอย่างดี

3) การเสนอรูปแบบความร่วมมือวิถีพุทธของชุมชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววัดป่าในจังหวัดอุบลราชธานี ชุมชนวิถีพุทธจะต้องยึดการดำเนินปฏิบัติตามหลักอปริหานิยธรรม 7 เริ่มจากการรวมตัวประชุมพูดคุยเสนอแสดงแนวทางการส่งเสริมวัดป่าในเรื่องต่างๆ ผ่านกิจกรรมพิธีกรรม ทางพุทธศาสนาเป็นสำคัญ อีกทั้งยังอาศัยฐาน ศรัทธา ความเชื่อมั่นพระสงฆ์ ด้วยการร่วมมือสร้างสิ่งสร้างสรรค์สิ่งดีงามในวัดป่าตามกรอบแห่งสัปายะ 7 เป็นสำคัญ และไม่สร้างสรรค์สิ่งดีงามอื่นนอกจากหลักการทางพุทธศาสนา

คำสำคัญ: ความร่วมมือ; วิถีพุทธ; ส่งเสริมการท่องเที่ยว; วัดป่า; จังหวัดอุบลราชธานี

Abstract

The objectives of this dissertation is 1) to study the Buddhist way of community cooperation for promoting forest monastery tourism, 2) To analyze a way to build the Buddhist way of community cooperation for promoting forest monastery tourism, 3) to propose the Buddhist way of community cooperation for promoting forest monastery tourism in UbonRatchathani Province. This research uses both quantitative and qualitative research methods.

1) The study found that the Buddhist principle of seven conditions for non-decline, Aparihāṇiya dhamma, is the tool for community cooperation administration to promote forest monastery tourism. Creating tourism attractions in accordance with the principle of seven suitable things, sappāya, is also consistent with the concept of 5A theory. According to the tourist behavior data, the significant potential of the forest monasteries is nice weather, and good environment (utu sappāya), and accommodation (āvāsa sappāya) which has the highest mean ($\bar{X} = 3.68, S.D.=0.40$). The aspect that should be further improved and developed is the traveling route (gojara sappāya) which has the least mean in the assessment ($\bar{X} = 3.65, S.D.=0.37$).

2) The research found that the Buddhist way for community cooperation to promote forest monastery tourism in Ubon Ratchathani is at a moderate level ($\bar{X} = 3.20, S.D. = 0.05$). For each aspect, cooperative meeting with the forest monastery has the highest mean ($\bar{X} = 3.48, S.D.= 0.13$). Mutual respect for one other comes last ($\bar{X} = 2.77, S.D.=0.07$). When analyzing both data using the SWOT analysis technique, we can well formulate a policy to improve the weak point of each monastery.

3) Therefore, for proposing the Buddhist way of community cooperation to promote forest monastery tourism in Ubon Ratchathani, the Buddhist community must adhere to the principle of seven conditions for non-decline, Aparihāṇiya dhamma. This can start with community meeting to discuss and present ways to promote the forest monasteries through Buddhist ritual activities. This also relies on faith and confidence in the Buddhist

monks. It is important to create the attractions in the forest monasteries according to the principle framework of seven suitable things, sappāya and not to create any other attractions outside the Buddhist principles.

Keywords: Cooperation; Buddhist way, Promoting tourism, Forest monastery, Ubon Ratchathani Province

บทนำ

สังคมไทยส่วนหนึ่งนั้นด้วยอิทธิพลทางพระพุทธศาสนาที่มีวัดเป็นสถานที่ในการทำกิจกรรมต่างๆ โดยส่วนรวมในครั้งอดีตทำให้เกิดฐานแนวคิดเรื่องความร่วมมือของชุมชนตามแนวพุทธศาสนาเกิดขึ้นด้วยการนำหลักธรรมทางพุทธศาสนาเป็นแกนสำคัญในการประยุกต์สร้างความร่วมมือในชุมชนของตนตามพื้นที่อาศัยซึ่งโดยมากมักนำหลักธรรมที่นิยมใช้คือ หลักอปริหานิยธรรม 7 ประการ ปรากฏในพระไตรปิฎก พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต ซึ่งประกอบไปด้วยหลักการสำคัญ 7 ประการ อันได้แก่ 1) การหมั่นประชุมกันเนื่องนิย 2) การพร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจที่พึงทำ 3) การไม่บัญญัติสิ่งที่มีได้บัญญัติไว้ ไม่ล้มล้างสิ่งที่บัญญัติไว้ 4) การเคารพนับถือผู้ใหญ่ 4) การไม่ข่มเหงล่วงเกินสตรี 6) การเคารพสักการบูชาเจดีย์ 7) การจัดให้ความอารักขา ค้ำครอง ป้องกัน อันชอบธรรม (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : เล่ม 10 ข้อ 68 หน้า 86) ซึ่งจากหลักอปริหานิยธรรมนี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในทุกขั้นตอนของการดำเนินงานสร้างความร่วมมือในชุมชน สังคม องค์กร ได้เป็นอย่างดี (พระสมหมาย อตฺตสิทฺโธ (พีชสิงห์), 2559, หน้า 2) จากความร่วมมือที่มีพื้นฐานแนวคิดจากพระพุทธศาสนาเป็นสำคัญนี้เองประเทศไทยจึงมีการท่องเที่ยวที่มีกิจกรรมที่หลากหลายเกิดขึ้นที่ส่งเสริมให้การท่องเที่ยวมีความน่าสนใจในฐานะวัฒนธรรมที่มีความเป็นอัตลักษณ์ทางสังคมที่มีความเชื่อในเรื่องเดียวกันคือมีพุทธศาสนาเป็นแกนสำคัญที่สร้างกิจกรรมให้เกิดขึ้นอย่างน่าสนใจ (สถิติด้านการท่องเที่ยว ปี 2563 Tourism Statistics 2020 [ออนไลน์, (วันที่สืบค้น 29 กุมภาพันธ์ 2565), แหล่งที่มา www.mots.go.th) และด้วยจังหวัดอุบลราชธานีถือเป็นจังหวัดที่มีความโดดเด่นทางพระพุทธศาสนาเป็นจุดเริ่มต้นของพระพุทธศาสนาสายวัดป่าในประเทศไทยมีแนวการปฏิบัติเคร่งครัด ยึดถือธุดงค์วัตร มีปฏิปทาจริยวัตรที่งดงาม ด้วยความโดดเด่นทางด้านพระพุทธศาสนาในจังหวัดอุบลราชธานีนี้จึงมีการดำเนินโครงการที่มีส่งเสริมการท่องเที่ยวเส้นทางแสวงบุญในมิติทางศาสนา ปีพ.ศ. 2557 ที่กรมการศาสนาในสังกัดกระทรวงวัฒนธรรมจึงสนับสนุนให้นำทุนทางวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่นมาทำเป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวจึงก่อเกิดการผลักดันการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและศิลปวัฒนธรรมขึ้นอย่างชัดเจนที่มีมิติของการพัฒนาจิตใจควบคู่ไปพร้อมกับส่งเสริมความเป็นไทย ด้วยการสืบสานศาสนาและศิลปวัฒนธรรมให้ดำรงคงอยู่คู่ชาติไทยต่อไปให้ยืนยาวจึงเกิดขึ้น แต่ในการดำเนินงานนั้นยังขาดความร่วมมือของชุมชนในบางๆ เรื่อง ทำให้การท่องเที่ยวในสายวัดป่านั้นไม่อาจบรรลุผลในความสำเร็จเท่าที่ควร

บทความนี้เป็นการศึกษารูปแบบความร่วมมือของชุมชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววัดป่าในจังหวัดอุบลราชธานี ในวัตถุประสงค์ 3 ข้อคือ 1) เพื่อศึกษาความร่วมมือวิถีพุทธของชุมชนในการส่งเสริมการ

ท่องเที่ยววัดป่า 2) เพื่อวิเคราะห์แนวทางสร้างความร่วมมือวิถีพุทธของชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยววัดป่า 3) เพื่อเสนอรูปแบบความร่วมมือวิถีพุทธของชุมชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววัดป่าในจังหวัดอุบลราชธานี เพื่อเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันทางด้านเศรษฐกิจในชุมชน เป็นเส้นทางแสวงบุญที่ต้นแบบเชื่อมโยงการท่องเที่ยวแนวศาสนาให้มากขึ้น กระตุ้นให้เกิดความรักความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา รวมทั้งการพัฒนาการจัดระบบการท่องเที่ยวภายในวัดหรือศาสนสถานให้เหมาะสมเป็นที่ประทับใจของนักท่องเที่ยวทั้งในระดับประเทศและระดับโลก บนพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อที่มีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติของชุมชนต่อการบริหารร่วมกัน เพื่อประสานประโยชน์บ้านชุมชนวัดป่าให้มีความยั่งยืนมั่นคงดำเนินไปด้วยกันอย่างดีงามตามแนววิถีทางชุมชนพุทธศาสนาที่มีประสิทธิผลที่ดียั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความร่วมมือวิถีพุทธของชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยววัดป่า
2. เพื่อวิเคราะห์แนวทางสร้างความร่วมมือวิถีพุทธของชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยววัดป่า
3. เพื่อเสนอรูปแบบความร่วมมือวิถีพุทธของชุมชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววัดป่าในจังหวัด

อุบลราชธานี

วิธีการดำเนินการวิจัย

1) **รูปแบบการวิจัย** การวิจัยเรื่อง “รูปแบบความร่วมมือวิถีพุทธของชุมชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววัดป่าในจังหวัดอุบลราชธานี” เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) ที่ใช้ทั้งการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพร่วมกันในระยะต่างๆ ในลักษณะแบบขนาน (Parallel) เช่นแบบสอบถามมีการใช้คำถามปลายปิด (เชิงปริมาณ) และคำถามปลายเปิด (เชิงคุณภาพ) โดยให้ความสำคัญกับทั้งสองวิธีเท่าๆ กัน ของการวิจัย ทั้งการเก็บรวบรวม การวิเคราะห์ข้อมูลและการแปลความหมายข้อมูล เพื่อหาคำตอบของการวิจัยที่มีความครอบคลุม กลุ่มลึก และชัดเจน (Clarification) ซึ่งจะนำไปสู่ความเข้าใจในปรากฏการณ์ที่ศึกษามากขึ้น

2) **พื้นที่วิจัย** การวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดเป็นพื้นที่วัดป่าในจังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 9 วัดดังต่อไปนี้

- (1) วัดหนองป่าพง ตั้งอยู่ที่บ้านพงสว่าง ต.โนนผึ้ง อ.วารินชำราบ จ.อุบลราชธานี
- (2) วัดบ้านนาชาติ ตั้งอยู่ที่บ้านบึงหวาย อ.วารินชำราบ จ.อุบลราชธานี
- (3) วัดป่าไทรงาม ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของอำเภอเดชอุดม จ.อุบลราชธานี
- (4) วัดป่าโพธิญาณ ตั้งอยู่ริมอ่างเก็บน้ำเขื่อนสิรินธร ต.ช่องเม็ก อ.สิรินธร จ.อุบลราชธานี
- (5) วัดภูหล่น ตั้งอยู่ที่ ต.สงยาง อ.ศรีเมืองใหม่ จ.อุบลราชธานี
- (6) วัดดอนธาตุ ตั้งอยู่บนเกาะกลางลำน้ำมูล ที่บ้านทรายมูล ต.ทรายมูล อ.พิบูลมังสาหาร จ.อุบลราชธานี
- (7) วัดสุภวนาราม ตั้งอยู่ใน อำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี
- (8) วัดพระธาตุหนองบัว ตั้งอยู่ใน อำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี
- (9) วัดบูรพาราม ตั้งอยู่ในตัวจังหวัดอุบลราชธานี เขตเทศบาลนครอุบลราชธานี

3) กลุ่มเป้าหมาย (ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง กรณีการวิจัยเชิงปริมาณ) ผู้วิจัยจึงใช้วิธีการกำหนดขนาดตัวอย่างจากการประมาณค่าร้อยละ กรณีไม่ทราบจำนวนผู้ที่มาท่องเที่ยววัดป่าในจังหวัดอุบลราชธานี ใน 9 วัด โดยใช้สูตรของ ดับเบิลยูจีคอคเครน (W.G. Cochran. 1953 : unpagged) เมื่อแทนค่าตามสูตร ได้เป็นจำนวนตัวอย่างขั้นต่ำคือ 245.76 เท่านั้น เพื่อให้สะท้อนถึงภาพการกระจายของข้อมูล พร้อมทั้งสามารถอธิบายความหลากหลาย ตามเนื้อหาสำคัญ ในการเก็บข้อมูลจึงขยายจำนวนเป็น 500 คน โดยทำการแจกแบบสอบถามในพื้นที่ของวัดป่า 9 วัด วัดละ 55 ชุด

ในส่วนแบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้มีการจัดทำแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) กับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่วิจัยทั้ง 9 แห่ง ประกอบด้วย ผู้นำชุมชนชาวบ้าน ชาวบ้าน/นักท่องเที่ยว เจ้าอาวาส/พระภิกษุที่เกี่ยวข้อง เจ้าหน้าที่/ผู้ให้บริการภายในวัด จำนวน 32 รูป/คน

4) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การสร้าง และตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ การสร้าง และตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ เพื่อกำหนดกรอบแนวคิดในการสร้างเครื่องมือการวิจัย

(1) เพื่อกำหนดวัตถุประสงค์ในการสร้างเครื่องมือการวิจัย โดยขอคำปรึกษาจากท่านอาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อที่จะนำเอาคำแนะนำนี้ไปประกอบทำดัชนีนิพนธ์

(2) เพื่อสร้างเครื่องมือ และนำรูปแบบสอบถามไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาดูชี้แนะ ให้แก่ผู้เชี่ยวชาญเพื่อทำการตรวจสอบ และปรับปรุงแก้ไขให้ถูกต้องตามเนื้อหา (Content validity)

(3) นำแบบสอบถามกลับมาปรับปรุงแก้ไขให้ถูกต้องตามอาจารย์ที่ปรึกษาได้ให้คำแนะนำ เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขให้ถูกต้อง

(4) นำไปให้ผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบความถูกต้องตามเนื้อหาอย่างเหมาะสม และครอบคลุม

(5) หลังจากนั้นนำแบบสอบถามที่ได้จากการปรับปรุงแก้ไขแล้วนำไปใช้กับกลุ่มประชากรตัวอย่าง และทำการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาวิเคราะห์ผลต่อไป

5) การเก็บรวบรวมข้อมูล ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองและ ประกอบกับการสัมภาษณ์อย่างละเอียดมีดังนี้

1. ขอนหนังสือจากผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาพุทธศาสนามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ถึงผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการลงพื้นที่แจกแบบสอบถามและสัมภาษณ์

2. ผู้วิจัยทำการนัดวันเวลา และสถานที่กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เพื่อลงพื้นที่ภาคสนาม แจกแบบสอบถาม และทำการสัมภาษณ์ตามที่กำหนดไว้

3. ดำเนินการสัมภาษณ์ตามวันเวลา และสถานที่ที่ได้กำหนดไว้จนครบทุกประเด็น โดยขออนุญาตใช้วิธีการเก็บข้อมูลด้วยการจดบันทึก และบันทึกเสียงประกอบการสัมภาษณ์

4. นำข้อมูลดิบที่ได้จากแบบสอบถาม และการสัมภาษณ์ มารวบรวมเพื่อวิเคราะห์โดยวิธีการที่เหมาะสม และนำเสนอต่อไป

6) การวิเคราะห์และตรวจสอบข้อมูล

ผู้ศึกษาวิจัยได้แบ่งการวิเคราะห์และประมวลผลออกเป็น 2 ส่วนดังนี้

(1) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์ จากผู้ให้จำนวนทั้งสิ้น 32 รูป/คน มาวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับรูปแบบความร่วมมือของชุมชนตามแนววิถีพุทธเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววัดป่าในจังหวัดอุบลราชธานี

(2) การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม มาวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรม SPSS for windows: Statistical Package for Social Science ซึ่งเป็น โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติที่สามารถวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistic) ซึ่งจะวิเคราะห์ผลเป็นค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน หลังจากวิเคราะห์ข้อมูลแล้วนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์มาจัดระเบียบและเรียบเรียงข้อมูลต่างๆ ที่ได้จากการศึกษารวบรวมวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลรวมทั้งเรียบเรียงและจัดหมวดหมู่ข้อมูลตามโครงสร้างเนื้อหาเรียบเรียงข้อมูลเขียนงานวิจัย โดยนำเสนอในลักษณะของการพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description) เพื่อตอบประเด็นปัญหาการวิจัยตามโครงสร้างของเนื้อหาเพื่อนำเสนอรายงานความคืบหน้าต่อมหาวิทยาลัย และสรุปผลการวิจัย อภิปรายผล ข้อเสนอแนะ นำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบรายงานผลวิจัยเชิงคุณภาพแบบผสมผสาน(Mixed Methods Research) วิเคราะห์เสนอต่อมหาวิทยาลัยเพื่อนำสู่การเผยแพร่ผลการวิจัยต่อไป

ผลการวิจัย

1. ความร่วมมือวิถีพุทธของชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยววัดป่า

จากสภาพบริบทพื้นที่ในการวิจัยที่มีความแตกต่างกันโดยสามารถแบ่งพื้นที่ออกได้ 2 รูปแบบ คือ 1) มีพื้นที่ทางไกลชุมชน ไม่มีชุมชนรอบวัด และ 2) มีพื้นที่ติดชุมชน แต่อย่างไรก็ดีไม่ใช่ปัญหาสำคัญในความร่วมมือของชุมชนเพราะวัดป่านี้มีผู้ศรัทธาทั้งที่อยู่รอบวัดและที่อื่นๆ ด้วยนั่นเอง ในการท่องเที่ยววัดป่าในแต่ละวัดล้วนมีศักยภาพที่เป็นสิ่งดึงดูดให้เกิดการท่องเที่ยวหลากหลายทั้งธรรมชาติ สถาปัตยกรรม สิ่งศักดิ์สิทธิ์อันเป็นที่เคารพศรัทธาสำคัญประจำวัด และประวัติศาสตร์สำคัญๆ ของวัดป่าเอง ผลจากข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวและระดับความเห็นเกี่ยวกับศักยภาพที่ดีภายในวัดป่าของนักท่องเที่ยววัดป่าในจังหวัดอุบลราชธานี พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ เป็นเพศหญิงจำนวน 322 คน (ร้อยละ 49.1) ซึ่งส่วนมากมีอายุ 46 ขึ้นไป จำนวน 108 (ร้อยละ 21.6) โดยระดับการศึกษาสูงสุดของผู้ตอบแบบสอบถามคือต่ำกว่าปริญญาตรีจำนวน 236 คน (ร้อยละ 42.2) มีอาชีพส่วนตัวจำนวน 184 คน (ร้อยละ 36.8)นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เดินทางมาจากอีสานมากถึง 280 (ร้อยละ 56.0) น้อยสุดท้ายคือภาคใต้ จำนวน 6 คน (ร้อยละ 1.2) ส่วนใหญ่เดินทางด้วยรถยนต์ส่วนตัวมากที่สุดจำนวน 232 คน (ร้อยละ 64.4) รองลงมาคือรถนำเที่ยว จำนวน 186 คน (ร้อยละ 37.2)และเดินทางด้วยวิธีอื่นๆ ที่มีจำนวน 10 คน (ร้อยละ 2.0)โดยนักท่องเที่ยวส่วนมากเคยมาก่อนหน้า 1 ครั้งมากถึง 194 คน (ร้อยละ 38.8) มีวัตถุประสงค์ในการท่องเที่ยววัดป่า เพื่อมาขอพรมากถึง 171 คน (ร้อยละ 34.2) โดยส่วนมากนั้นเดินทางมากับเพื่อนจำนวน 194 คน (ร้อยละ 38.8) ในการเดินทางมาท่องเที่ยววัดป่า นั้นนักท่องเที่ยวได้รับข้อมูลจาก ททท. มากสุด จำนวน 210 คน (ร้อยละ 42.0)และไม่มีการค้างมากที่สุดจำนวน 282 คน (ร้อยละ 56.4) ช่วงเวลาที่นิยมท่องเที่ยววัดป่ามากที่สุดคือช่วงเดือน เม.ย.-มิ.ย. มากสุด จำนวน 160 คน (ร้อยละ 32.0) เหตุผลในการมาเที่ยววัดป่ามากที่สุดคือมีหน่วยงานจัดมาจำนวน 120 คน (ร้อยละ 24.0) สิ่งที่น่าสนใจคือมีการเดินทางสะดวก จำนวน 117 คน (ร้อยละ 23.4) สิ่งที่น่าสนใจเห็นควรปรับปรุงภายในวัดป่าเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยมีดังต่อไปนี้ คือเรื่องของปฏิบัติตนของพระสงฆ์มากที่สุด

จำนวน 137 คน (ร้อยละ 27.4) ส่วนความคาดหวังหรือสิ่งที่ต้องการในการท่องเที่ยววัดป่ามากที่สุด คือความคาดหวังเรื่องของความสวยงามของวัดป่า จำนวน 245 คน (ร้อยละ 49.0) หน่วยงานหรือองค์กรที่ควรมีส่วนร่วมส่งเสริมการท่องเที่ยวในวัดป่ามากที่สุด คือชาวบ้านที่อยู่ในชุมชน จำนวน 183 คน (ร้อยละ 36.6) ผลจากการแบบสอบถามนักท่องเที่ยวจำนวน 500 คน พบว่ามีความต้องการที่จะมาเที่ยวอีกครั้ง ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 100 พร้อมทั้งยังแนะนำคนอื่นให้มาท่องเที่ยวคิดเป็นร้อยละ 100 เช่นกัน

ส่วนค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความคิดเห็นเกี่ยวกับระดับศักยภาพที่ดีภายในวัดป่าในจังหวัดอุบลราชธานีของนักท่องเที่ยวทุกด้านอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.65$, S.D.=0.43) ส่วนรายด้านเรียงอันดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่าด้านอากาศ สภาพแวดล้อม (อุตุสัปปายะ) และ ด้านที่พักอาศัย (อาวาสสัปปายะ) มีค่าเฉลี่ยมาก ($\bar{X} = 3.68$, S.D.=0.40) ส่วนลำดับท้ายสุดคือด้านการเดินทาง (โคจรสัปปายะ) ($\bar{X} = 3.65$, S.D.=0.37) ตามตารางที่แสดง

ความร่วมมือวิถีพุทธของชุมชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววัดป่าในจังหวัดอุบลราชธานี พบว่าความถี่และร้อยละของสภาพของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ เป็นเพศชาย จำนวน 25 คน (ร้อยละ 75.0) มีอายุระหว่าง 41-45 จำนวนมากถึง 8 คน (ร้อยละ 25.0) มีระดับการศึกษาสูงสุดปริญญาตรีจำนวนมากสุด 16 คน (ร้อยละ 50) มีราชการและอาชีพรับจ้างที่มีจำนวนเท่ากัน คือ 8 คน (ร้อยละ 25.0) ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับความร่วมมือวิถีพุทธของชุมชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววัดป่าในจังหวัดอุบลราชธานี (อปินานิธรรม 7) ด้านความร่วมมือประชุมกับวัดป่าโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.20$, S.D.=0.05) ค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่าด้านความร่วมมือประชุมกับวัดป่ามากที่สุด ($\bar{X} = 3.48$, S.D.= 0.13) และลำดับสุดท้ายคือด้านการปฏิบัติให้ความเคารพนับถือซึ่งกันและกัน ($\bar{X} = 2.77$, S.D.=0.07)

2.วิเคราะห์แนวทางสร้างความร่วมมือวิถีพุทธของชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยววัดป่า

เมื่อนำข้อมูลทั้งสองด้าน คือ 1) กลุ่มนักท่องเที่ยวที่แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับระดับศักยภาพที่ดีภายในวัดป่าในจังหวัดอุบลราชธานี (สัปปายะ 7) และ 2) กลุ่มชุมชนวิถีพุทธที่ความคิดเห็นเกี่ยวกับความร่วมมือวิถีพุทธของชุมชนกับวัดป่า (อปินานิธรรม 7) มาวิเคราะห์ทำให้เห็นถึงจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และปัญหาอุปสรรค ที่จะต้องปรับปรุงแก้ไขมาใช้ในการส่งเสริมการท่องเที่ยววัดป่า ซึ่งในการวิเคราะห์จำเป็นต้องอาศัยเทคนิค SWOT Analysis มาใช้ในการวิเคราะห์ทำให้เห็นแนวทางสร้างความร่วมมือวิถีพุทธของชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยววัดป่า ดังนั้นการมีข้อมูลของนักท่องเที่ยวจึงสามารถที่จะแสดงให้เห็นถึงสิ่งที่ขาดไปหรือจุดอ่อนในแหล่งท่องเที่ยวในวัดป่ารวมอุปสรรคในการส่งเสริมการท่องเที่ยว ส่วนข้อมูลด้านชุมชนความร่วมมือวิถีพุทธทำให้ทราบถึงจุดแข็ง และโอกาสในการที่จะส่งเสริมวัดป่าว่าควรส่งเสริมได้มากน้อยเพียงใด อย่างไรก็ตามสิ่งสำคัญในความร่วมมือในการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนวิถีพุทธขึ้นอยู่กับศรัทธาเป็นฐานสำคัญที่จะนำสู่พุทธวิธีตามหลักอปินานิธรรม 7 นั้นเคลื่อนไปสู่การส่งเสริมพัฒนาวัดป่าให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามหลักแห่งสัปปายะ 7 ต่อไป

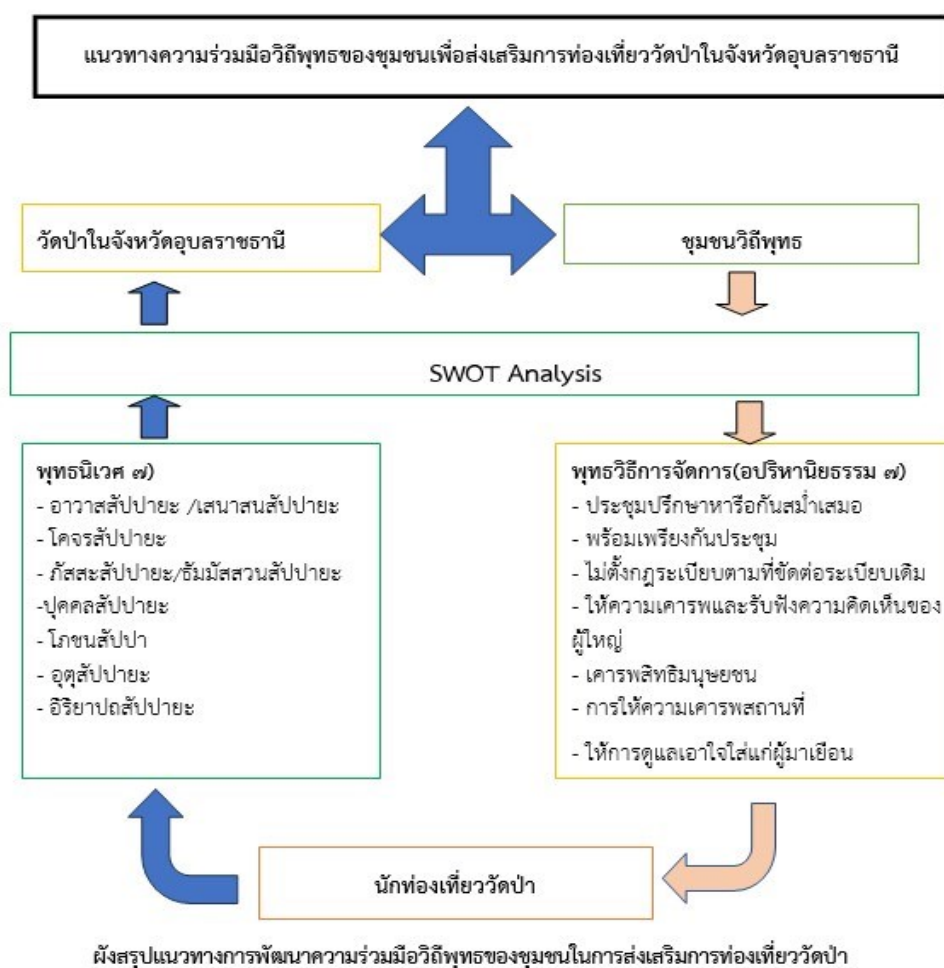
3.เสนอรูปแบบความร่วมมือวิถีพุทธของชุมชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววัดป่าในจังหวัดอุบลราชธานี

จากการวิจัยพบข้อเสนอความร่วมมือวิถีพุทธของชุมชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววัดป่าในจังหวัดอุบลราชธานี คือ

กรณีที่ 1 ในกลุ่มวัดป่าที่ไม่มีความประสงค์มุ่งเน้นที่จะเป็นแหล่ง หรือสถานที่ท่องเที่ยวแต่มักเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวภายในวัดป่า ฉะนั้นในแนวทางออกที่ดีควรกำหนดแยกส่วนพื้นที่แก่นักท่องเที่ยวเป็นส่วนๆ ไป ว่าส่วนใดอนุญาตให้นักท่องเที่ยวเข้าได้ และส่วนใดที่ไม่อนุญาตให้นักท่องเที่ยวเข้า ด้วยการทำป้ายแสดงสถานะ หรือข้อห้ามแก่นักท่องเที่ยว

กรณีที่ 2 ในกลุ่มวัดป่าที่มีความประสงค์ต้องการเป็นแหล่งท่องเที่ยว หรือสถานที่ท่องเที่ยวด้วยส่วนหนึ่งมีเหตุผลในความต้องการแสวงหาทุนในการสร้างความมั่นคงต่อพุทธศาสนาเป็นสำคัญ ดังนั้นในการสร้างสิ่งดึงดูดภายในวัดป่าจะต้องอยู่ในกรอบสัปปายะ 7 เป็นสำคัญ เพื่อมิให้เกิดการสร้างสรรค์ รังสรรค์สิ่งอยู่นอกเหนือหลักการทางพุทธศาสนาเกิดขึ้น ด้วยการมีแผนผังข้อกำหนดในการดำเนินการจัดการองค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาวิจัยพบว่า ความร่วมมือของชุมชนวิถีพุทธ (อปินานิธรรม 7) ของวัดป่าในจังหวัดอุบลราชธานี ตามกรอบคิดหลักสัปปายะ 7 ผลการศึกษาสามารถสรุปองค์ความรู้ได้ตามผัง ดังต่อไปนี้

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาเรื่อง รูปแบบความร่วมมือวิถีพุทธของชุมชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววัดป่าใน จังหวัดอุบลราชธานี สามารถอภิปรายผลการศึกษาวิจัยได้ดังต่อไปนี้

วัดป่าในจังหวัดอุบลราชธานี ถือเป็นพระในสายกรรมฐานของพระภิกษุฝ่ายอรัญวาสีที่สืบทอดมา จากพระครูวิเวกพุทธกิจ (เสาร์ กนตสีโล) และพระครูวินัยธรมั่น ภูริทตฺโต ซึ่งทั้งสองท่านนั้นเป็นชาวจังหวัด อุบลราชธานี โดยพระภิกษุในสายนี้เน้นฝึกกรรมฐานควบคู่กับการรักษาพระวินัยอย่างเคร่งครัด เพราะฉะนั้น โดยหลักพระพระธรรมวินัยในการมีที่พักอาศัยจึงยึดหลักการและกรอบคิดตามหลักสัปปายะ 7 เป็นหลักการใน การดำรงเพื่อการพัฒนาตนเองสู่ความพ้นทุกข์เป็นสำคัญ ด้วยวิถีความเป็นอยู่จึงเรียบง่าย กลมกลืนกับ ธรรมชาตินี้เองจึงทำให้มีผู้สนใจเข้ามาศึกษา หรือลองมาปฏิบัติตนเพื่อแสวงหาหนทางตามแต่ระดับบุคคลจะทำ ได้ สอดคล้องกับผลงานวิจัยประจวบ แสณกลาง ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ฝ่ายวิปัสสนาธุระที่มีต่อ สังคมอีสานเหนือ ศึกษากรณีสายพระอาจารย์มั่น ภูริทตฺโต” การศึกษาพบว่า พระสงฆ์สายนี้มีแนวความคิดการ ปฏิบัติและคำสอนที่มีส่วนสนับสนุนเอื้ออำนวยอย่างมาก ในการที่จะช่วยให้ปฏิบัติธรรมได้บรรลุเป้าหมายสูงสุดในทางพระพุทธศาสนา โดยการปฏิบัติจุดตั้ง วัตร 13 ข้อ อย่างเคร่งครัด อาทิ ฉันทอาหารมื้อเดียว บำเพ็ญสมณ ธรรมในป่าเปลี่ยวห่างไกลจากผู้คน ฉ้นในบาตร บิณฑบาตฉ้น ฯลฯ (บทบาทของพระสงฆ์ฝ่ายวิปัสสนาธุระที่มี ต่อสังคมอีสานเหนือ : ศึกษากรณีสายพระอาจารย์มั่น ภูริทตฺโต พ.ศ. 2436-2529, 2531, หน้า 61) ส่วน ทางด้านระเบียบข้อปฏิบัติและธรรมเนียมของพระสงฆ์ สายนี้ล้วนแล้วแต่เป็นแบบอย่างที่ดีตามสถานภาพของ สรรณะผู้ทรงศีล และมุ่งปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นอย่างแท้จริง คือเพื่อมุ่งนิพพาน บทบาทของพระสงฆ์สายนี้คือ การเผยแผ่ศาสนาเป็น วัตถุประสงค์หลักและบทบาทรองได้แก่ การช่วยเหลืออนุเคราะห์แก่ประชาชนในชุมชน ชนบทอีสาน นอกจากนี้ความที่มีสภาพแวดล้อมที่ดี มีบรรยากาศที่ดี อากาศที่บริสุทธิ์ ความเงียบสงบจาก สิ่งรบกวน ทำให้พื้นที่วัดป่าในเหมาะสมในการพักผ่อนหย่อนใจให้ผู้ที่มีความต้องการในการท่องเที่ยวด้าน ธรรมชาตินั้นสนใจเข้ามาท่องเที่ยว สอดคล้องกับงานวิจัย เกษสุตา งามขวา ทำการวิจัยเรื่อง “พระธาตุดุม: แนว ทางการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว” ผลการศึกษาพบว่า สิ่งแวดล้อมธรรมชาติที่ดี นั้นถือเป็นสิ่งดึงดูดสำคัญที่มีผลต่อวัดและบุคคลประชาชนทั่วไปรวมทั้งนักท่องเที่ยว ดังนั้นวัดจำเป็นที่จะมีการ ดูแลสภาพแวดล้อมด้วยการจัดสภาพภูมิทัศน์ให้มีความเป็นธรรมชาติที่งดงาม รวมทั้งสถาปัตยกรรมที่เหมาะสม เพื่อเสริมสร้างความสง่าและสร้างความดึงดูดใจของผู้ที่พบเห็นให้มาเที่ยวชมและเกิดความประทับใจใน สิ่งแวดล้อมที่ได้พบเห็น (พระธาตุดุม: แนวทางการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว, 2543, หน้า 83) นอกจากนี้ความเป็นวัดไม่ว่าจะเป็นวัดป่าหรือวัดทั่วไปถือเป็นศูนย์รวมจิตใจของผู้นับถือพุทธ ศาสนา เป็นแหล่งรวมของศิลปวัฒนธรรม จารีตประเพณี สอดคล้องกับงานวิจัย จุฑาภรณ์ หินซุย ทำการวิจัย เรื่อง “แนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ กรณีศึกษาวัดประชาคมวนาราม อำเภอสรีสมเด็จ จ.จังหวัด ร้อยเอ็ด” ผลการศึกษาพบว่า วัดมีความเหมาะสมในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของชุมชนในฐานะศูนย์กลาง ของวัฒนธรรมจารีตประเพณี และคติความเชื่อศรัทธาที่เป็นฐานคิดสำคัญในวิถีชุมชน แต่อย่างไรก็ดีวัดยังขาด กิจกรรมในการดึงดูดนักท่องเที่ยวในวันสำคัญทางพุทธศาสนาที่เป็นแบบเฉพาะมีความโดดเด่นกว่าที่อื่นๆทั้งยัง ขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน องค์กรเอกชนและหน่วยงานรัฐอื่น ๆ ในการวางแผนการตลาดและการ ดำเนินการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง ทั้งการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ด้านการประชาสัมพันธ์ (การศึกษาเรื่องแนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยว เชิงพุทธ กรณีศึกษาวัดประชาคมวนาราม

อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด, 2551, หน้า 71) การพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐาน สิ่งอำนวยความสะดวก
เส้นทางคมนาคมยังไม่สามารถสนองต่อความสะดวกรวดเร็วจึงได้ และยิ่งขาดการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยว
เชิงพุทธระหว่างหน่วยงานภาครัฐ บ้าน วัด โรงเรียน เพื่อร่วมกันส่งเสริมกิจกรรมในทุกวันสำคัญทางพุทธศาสนา
ให้ทรัพยากรทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับแผน
ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวของจังหวัด

ในปัจจุบันการส่งเสริมการท่องเที่ยวจังหวัดอุบลราชธานีได้พยายามในการจัดกิจกรรมการส่งเสริม
การท่องเที่ยวด้วยกิจกรรมการร่วมทำบุญไหว้พระ หรือการเข้าร่วมในกิจกรรมสำคัญที่เกี่ยวข้องกับพระสงฆ์ใน
สายวัดป่าในจังหวัดอุบลราชธานี เช่น วาระครบรอบปี ชาตกาลหลวงปู่่มั่น

ภูริทัตโต, วาระวาระครบรอบปี ชาตกาลหลวงปู่เสาร์, วาระครบรอบปี ชาตกาลหลวงปู่ชา เป็นต้น
โดยกิจกรรมสำคัญคือการร่วมกิจกรรมทำบุญร่วมกันและเผยแพร่เกียรติคุณนี้ สอดคล้องกับงานวิจัยภัทรสุภา
ลีลานภาพรรณ ได้ศึกษาการท่องเที่ยวเชิงพุทธ : ศึกษาเฉพาะกรณีแหล่งวัฒนธรรมในกรุงเทพมหานคร” ผล
การศึกษาพบว่า ในการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ยังหมายรวมถึง การเดินทางไปท่องเที่ยวยังพุทธสถานใด ๆ โดยมี
จุดมุ่งหมายเพื่อบำเพ็ญบุญกุศล 10 หรืออย่างใดอย่างหนึ่งตามคติทางพระพุทธศาสนา และสามารถดำเนิน
กิจกรรมต่าง เช่นการสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การสวดมนต์ การฟังธรรมและการบำเพ็ญภาวนา (ภัทรสุภา ลีลา
นภาพรรณ, 2551, หน้า 91)

ดังนั้นในการบริบททั่วไปของวัดป่ามีความเหมาะสมในหลายประการในการจัดการท่องเที่ยว ด้วย
เหตุผลที่มีแหล่งธรรมชาติที่สวยงาม มีสถาปัตยกรรมที่แฝงไปด้วยคติความเชื่อ จาริต วัฒนธรรม อย่างไรก็ดีใน
การรักษาและการสร้างสรรค์สิ่งสำคัญยังต้องรักษารูปแบบการจัดการที่สอดคล้องกับความเป็นวัดป่าด้วยการยึด
พระธรรมวินัยและหลักธรรมการปฏิบัติ ซึ่งหลักสัปปายะ 7 เป็นกรอบสำคัญที่มีความเป็นอัตลักษณ์ที่ดึงดูด
สอดคล้องกับวิถีชีวิตทางพุทธศาสนาอย่างไม่สามารถแยกออกจากกันได้เพราะอิงอาศัยในการฝึกตนพัฒนาตน
และส่งเสริมตนสู่หนทางสูงสุดในพุทธศาสนาคือนิพพานนั่นเอง

ส่วนความร่วมมือวิถีพุทธของชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยววัดป่าด้วยหลักอปริหานิยธรรม 7
ถือเป็นหลักการจัดการตามพุทธวิธีในทางพุทธศาสนาในการสร้างความร่วมมือในเรื่องต่างๆ ให้เกิดขึ้น ซึ่งปกติ
ความร่วมมือนั้นจะเกิดขึ้นไม่ได้หากขาดซึ่งการประชุมปรึกษาหารือดังนั้นในหลักอปริหานิยธรรม 7 จึงไม่แปลก
หากจะเริ่มต้นด้วยหลักของการประชุมเป็นเบื้องต้นเป็นอันดับแรกก่อนข้ออื่นๆ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย
พฤต เอมมานูเอลไประหมานทำการศึกษาวิจัย เรื่อง “การสร้างความร่วมมือเพื่อต่อต้านการค้าแรงงานทาสบน
เรือประมงระหว่างมูลนิธิกระจกเงากับกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์และหน่วยงานอื่นๆ
ที่เกี่ยวข้อง” ผลการศึกษาพบว่า ความร่วมมือจะเกิดขึ้นไม่ได้หากขาดการประชุมปรึกษาหารือกัน ดังนั้นการประชุมจึง
เป็นจุดเริ่มแห่งการดำเนินความร่วมมือ ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากความร่วมมือมีทั้งผลลัพธ์ที่เป็นประโยชน์และ
ผลลัพธ์ที่เป็นอุปสรรค ผลลัพธ์ที่เป็นประโยชน์ได้แก่ (1) การสร้างความรู้ความเข้าใจในเรื่องการดำเนินงานมาก
ขึ้น และ (2) การได้ขยายขอบเขตการปฏิบัติงาน ในความร่วมมือนั้นสิ่งที่จะต้องมีความเชื่อใจความไว้วางใจ
ระหว่างกันด้วยกัน (การสร้างความร่วมมือเพื่อต่อต้านการค้าแรงงานทาสบน เรือประมง, ภาคนิพนธ์รัฐศาสตร
มหาบัณฑิต, 2552, หน้า 87) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของวันดี เทพสุริยานนท์ พบว่า กระบวนการร่วมมือ
ของชุมชนเกิดจากการสร้างความเชื่อใจความไว้วางใจระหว่างกันด้วยกันพูดคุยแบบเครือญาติ ปราศจากอำนาจ

นิยม นำเสนอข้อมูลทุกเรื่องที่เกี่ยวข้องอย่างโปร่งใส ตอบได้ทุกคำถามไม่ปิดบังหรือมีวาระซ่อนเร้น จากนั้นจึงเริ่มชักชวนกลุ่มคนในชุมชนบ้านทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับมรดกทางศิลปวัฒนธรรมที่มีอยู่ในท้องถิ่นทั้งกิจกรรมการศึกษาชุมชนกิจกรรมเพื่อฟื้นคืนวิถีชีวิตวัฒนธรรมแบบไทยด้วยกิจกรรมการส่งเสริมความรู้และแนวทางการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์มรดกทางศิลปวัฒนธรรมในชุมชน กิจกรรมการส่งคืนชุดความรู้ต่างๆ ให้กับคนในชุมชน ตลอดจนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และแสวงหาแนวร่วมจากชุมชนอื่นที่มีเจตนารมณ์ในแนวทางเดียวกันว่าทรัพยากรทางโบราณคดีหรือมรดกทางศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่นจะดำรงอยู่ได้คนในชุมชนท้องถิ่นจะต้องเข้าใจสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้ในแนวทางที่มีความสมดุลกันระหว่างคุณค่า (Value) และมูลค่าทางเศรษฐกิจ (Benefit) ทรัพยากรทางโบราณคดีหรือมรดกศิลปวัฒนธรรมเหล่านั้นจึงจะได้รับความสนใจได้รับการดูแล รักษาไว้เป็นมรดกของลูกหลานสืบไปนอกจากนี้ ชุมชนท้องถิ่นสามารถเสริมสร้างความเป็นเครือข่ายมรดกศิลปวัฒนธรรมได้ในรูปแบบชุมชนร่วมรัฐ ชุมชนท้องถิ่นนั้นมักจะเป็นกลุ่มคนหรือกลุ่มชาติพันธุ์ที่ยังคงมีวิถีวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนที่เข้มแข็ง มีกลุ่มผู้นำที่มีความเข้าใจในคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรม สมาชิกในชุมชนพร้อมที่จะให้ความร่วมมือและเข้ามามีส่วนร่วมในทุกกิจกรรม มีทรัพยากรทางโบราณคดีที่เห็นเป็นรูปธรรมและได้รับการยอมรับสนับสนุนอย่างทันท่วงทีด้วยความเหมาะสมจากหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องนั่นเอง (ชุมชนร่วมรัฐ : กระบวนการเสริมสร้างเครือข่ายมรดกศิลปวัฒนธรรมบ้านหมอสอจังหวัดกาญจนบุรี, รายงานการวิจัยเสนอต่อการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2552, หน้า 76)

เพราะฉะนั้น รูปแบบความร่วมมือวิถีพุทธของชุมชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววัดป่าในจังหวัดอุบลราชธานี สำคัญจึงอยู่ที่หลักความร่วมมือตามหลักอภิธานิธรรม 7 ซึ่งในการวิเคราะห์เพื่อชี้ให้เห็นถึงจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และปัญหาอุปสรรค ที่จะองปรับปรุงแก้ไข ควรยึ่งที่จะนำหลักการโดยเทคนิค SWOT Analysis มาร่วมในการวิเคราะห์ จะทำให้เห็นถึงแนวทางรูปแบบในการแก้ไขและการดำเนินการต่อไปนั่นเอง

ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยเรื่องรูปแบบความร่วมมือวิถีพุทธของชุมชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววัดป่าในจังหวัดอุบลราชธานี ในครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะด้านนโยบาย

1) นำมาปรับใช้สร้างเครื่องมือในการตรวจสอบประสิทธิภาพ วัด ชุมชน หน่วยงานองค์กรว่ามีการวางแผนการปฏิบัติงาน ดำเนินการ มีการกำกับ ติดตามและประเมินผลที่ดีหรือไม่ มีประสิทธิภาพเป็นอย่างไร จากการนำรูปแบบความร่วมมือวิถีพุทธของชุมชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววัดป่าในจังหวัดอุบลราชธานีนี้มาใช้เป็นกรอบแนวคิดสร้างเครื่องมือเพื่อนำไปสู่การส่งเสริมพัฒนาการท่องเที่ยววัดป่าในจังหวัดอุบลราชธานีอย่างเป็นรูปธรรมต่อไป

2) สร้างกรอบการพัฒนาคุณภาพรูปแบบความร่วมมือวิถีพุทธของชุมชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววัดป่าในจังหวัดอุบลราชธานี ด้วยการสร้างสภาพทางกายภาพตามหลักสัปปายะ 7 ได้แก่ 1) ด้านที่พักอาศัยที่ดี (อาวาสสัปปายะ) 2) ด้านการเดินทางที่ดี (โคจรสัปปายะ) 3) ด้านพระสงฆ์ที่ดี (ภัสสสัปปายะ) 4) ด้านบุคคลที่ดี (บุคคลสัปปายะ) 5) ด้านอาหาร เครื่องดื่มที่ดี (โภชนสัปปายะ) 6) ด้านอากาศสภาพแวดล้อมที่ดี (อุตุสัปปายะ) และ 7) ด้านการปฏิบัติธรรม (อิริยาบถสัปปายะ) ด้วยการนำมาปรับใช้กับสถานที่ท่องเที่ยว อื่นๆ เพื่อให้เหมาะสมเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ดึงดูดตามหลักการทางพุทธศาสนาต่อไป

ข้อเสนอแนะในการนำผลไปปฏิบัติ

- 1) ควรนำผลการศึกษานี้ไปเป็นข้อมูลในการวางแผนการจัดการภายในวัดป่า หรือวัดอื่นๆ ให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น
- 2) ควรนำแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่ได้จากการศึกษามาปรับปรุงแก้ไขในส่วนที่เป็นปัญหาให้เกิดมีความชัดเจนมากขึ้น

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ควรศึกษาในครั้งต่อไปด้วยการนำหลักพุทธธรรมข้ออื่นๆ มาประยุกต์ใช้ให้เกิดเป็นรูปธรรมเพื่อการพัฒนาส่งเสริมองค์กร หรือสร้างองค์กรที่อิงตามหลักการทางพุทธศาสนาเพื่อส่งเสริมพัฒนาด้านอื่นๆ นอกจากเรื่องของการท่องเที่ยวเช่น พรหมวิหาร 4 สังคหวัตถุ 4 มาประยุกต์ใช้ในการจัดการส่งเสริมการบริหารงาน องค์กร หน่วยงาน ชุมชน อื่นๆ เป็นต้น
- 2) ควรจะศึกษากลุ่มตัวอย่างจาก ชุมชน สถาบัน องค์กร หน่วยงาน วัดที่มีลักษณะโครงสร้างแตกต่างกัน เช่น รูปแบบความร่วมมือวิถีพุทธของชุมชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดสุโขทัย ตำบลอำเภอบ้าน ป่าสงวน ป่าอนุรักษ์ เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง :

หนังสือ :

จุฑาภรณ์ หินชูย. (2551). การศึกษาเรื่องแนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ กรณีศึกษาวัดประชาคมวนาราม อำเภอสรีสมเด็จ จันทบุรีร้อยเอ็ด. *รัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต*. วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ภัทรสุภา ลีลานภาพรรณ. (2551). การท่องเที่ยวเชิงพุทธ: กรณีศึกษาแหล่งวัฒนธรรมในกรุงเทพมหานคร. สารนิพนธ์ *ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต* สาขาพุทธศาสนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

พดุม เอมมานูเอล ไบระมาน. (2552). การสร้างความร่วมมือเพื่อต่อต้านการค้าแรงงานทาสบนเรือประมงภาคินพนธ์ *รัฐศาสตรมหาบัณฑิต* คณะรัฐศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พระสมหมาย อุดลธิโช (พีชสิงห์). (2559). รูปแบบการนำหลักอปริหานิยธรรมไปใช้ในการบริหารของผู้บริหารสังกัดองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดร้อยเอ็ด. *ดุสิตบัณฑิตบัณฑิต* สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

รายงานวิจัย :

เกษสุตา งามขวา. (2543). พระธาตุคุด:แนวทางการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว. *รายงานการวิจัยหน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม*. ข้อมูลหายไปแล้ว

วสันต์ เทพสุริยานนท์. (2552). ชุมชนร่วมรัฐ: กระบวนการเสริมสร้างเครือข่ายมรดกศิลปวัฒนธรรมบ้านหมอสอ จังหวัดกาญจนบุรี. *รายงานการวิจัยเสนอต่อการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย*. เครือข่ายมรดกศิลปวัฒนธรรมบ้านหมอสอ องค์การบริหารส่วนตำบลพระแท่น สำนักศิลปากรที่ 2 สุพรรณบุรี.

สื่ออิเล็กทรอนิกส์ :

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาสถิติด้านการท่องเที่ยว ปี 2563. (Tourism Statistics 2020). [ออนไลน์]. แหล่งที่มา
[www. mots.go.th/more_news](http://www.mots.go.th/more_news). (วันที่สืบค้น 29 กุมภาพันธ์ 2565).

Reference :

Books :

Chutaporn Hinsui. (2008). A Study of Approaches to Promoting Buddhist Tourism: A Case Study of Wat Prachakom Wanaram, Sri Somdet District, Roi Et Province. Master of Public Administration. College of Local Administration.Graduate School, Khon Kaen University.

Pattarasupa Leelanapaphan. (2008). Buddhist Tourism: A Case Study of Cultural Sites in Bangkok. Thesis Master of Religious Studies in Buddhist Studies Graduate School Mahamakut Buddhist University.

Prut Emmanuel Bairahman. (2009). Building Cooperation to Combat Slave Labor on Fishing Vessels. Master's Thesis in Political Science, Graduate School, Thammasat University.

PhraSommai Atthasitho (Phuechsing). (2016). The Application of the Aparihaniyadhamma Principles in the Management of Local Government Executives in Roi Et Province. Doctor of Philosophy (Ph.D.) in Buddhist Studies Graduate School Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

research report :

Ketsuda Ngamkwa. (2000). Phra That Dum: Guidelines for Environmental and Artistic Conservation to Promote Tourism. Research report, Environmental and Artistic Conservation Unit. Information missing.

Wasan Thepsuriyanont. (2009). Community-Government Partnership: A Process for Strengthening the Cultural Heritage Network of Ban Mo So, Kanchanaburi Province. (Research report Submitted to the Tourism Authority of Thailand). Heritage and Cultural Network of Ban Mo So, Phra Thaen Subdistrict Administrative Organization, Fine Arts Department Region 2 Suphan Buri.

Electronic media :

Ministry of Tourism and Sports, Tourism Statistics 2020. [Online]. Available from: [www. mots.go.th /more_news](http://www.mots.go.th/more_news). (Accessed 29 February 2022)